

JAN NĚMEČEK
DANIELA NĚMEČKOVÁ
**PROTOTYP
ZRADY**

TRAUMA
VALKY

ŽIVOTNÍ PŘÍBĚH
AUGUSTINA
PŘEUČILA

E

ÉPOCHA

JAN NĚMEČEK
DANIELA NĚMEČKOVÁ

**PROTOTYP
ZRADY**

ATAVA

VALKY

TRAUMATA VÁLKY

Edice představuje nové pohledy na vojenské konflikty, jejichž traumatizující dopad lze sledovat i desítky let po jejich ukončení. Příběhy aktérů, svědků, obětí i zločinců zrcadlí hluboké společenské otřesy, které zejména Evropě přinesla válka. Odborně pojaté publikace se zabývají také každodenním životem „malých“ jednotlivců stížených válkou, a to na pozadí přelomových událostí starého kontinentu.

JAN NĚMEČEK
DANIELA NĚMEČKOVÁ

PROTOTYP ZRADY

ŽIVOTNÍ PŘÍBĚH
AUGUSTINA PŘEUČILA

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Publikace vznikla v rámci programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově (PRVOUK) P 04 *Institucionální a normativní proměny práva v evropském a globálním kontextu* a s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace RVO: 67985963.

Copyright © Jan Němeček, Daniela Němečková, 2015

Cover © Karel Kárász, 2015

Czech Edition © Nakladatelství EPOCH, 2015

ISBN 978-80-7425-281-5

Augustin Přeučil (KDVS)

Prolog

Každá doba má své hrdiny, ať v kladném, ať v záporném slova smyslu, druhou světovou válku a československý odboj nevyjímaje, naopak: právě zde diference obou protikladů vrcholila. Pohříchu to však bývá spíše jen hledání kladných hrdinů, takových, kteří se stávají příkladem pro celou společnost a zejména pro její mladou generaci. Nicméně však existovaly i příběhy těch, kteří zradili. Jeden takový vám budeme vyprávět. Je to smutný příběh, na jehož konci byl jen stručný úřední záznam, založený v zažloutlém archivním spisu Mimořádného lidového soudu v Praze s datem 14. dubna 1947:

„V trestní věci proti Augustinu Přeučilovi, narozeném 3. VII. 1914 v Třebsíně, okres Neveklov, příslušného do Třebsína, okres Neveklov, ženatého, obchod. kol., národnosti české, řím. kat., posledně bytem Měchenice 130, okres Zbraslav pro 3/1, 1, 11 retribučního zákona byl vykonán rozsudek smrti v 9.50 hod. večer na nádvoří pankrácké věznice neveřejně v přítomnosti v protokolu u hlavního přelíčení uvedených osob a mistra popravčího.

Smrt v 10.05 hodin večer konstatoval vrchní justiční lékař MUDr. Navara.⁶¹

Kdo byl Augustin Přeučil a proč se jeho jméno stalo synonymem zra-
dy? O tom je následující příběh...

¹ Státní oblastní archiv (SOA) Praha, f. Mimořádný lidový soud (MLS) Praha, Ls 1422/45, Augustin Přeučil.

I.

Co předcházelo

Šlo o zdánlivě banální životní příběh: Nad Evropou se v létě 1914 rychle stahovala mračna blížícího se válečného požáru netušených rozměrů. Ozvěny výstřelů v Sarajevu, jež zasáhly následníka rakouského trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho choť Žofii, rychle spěly k válečnému konfliktu. Do těchto bouřlivých dní se v malé osadě Třebsín v lesích nedaleko soutoku Vltavy a Sázavy narodil 3. července 1914 v rodině řezníka a hostinského Augustina Přeučila a jeho ženy Marie, rozené Řehákové jejich syn. Pokřtěn byl 19. července v rukou svého kmotra, řídicího učitele Františka Přeučila z Dolních Sekyřan jako Augustin Václav Jaroslav.

Po absolvování pětileté obecné školy v Hradištku nastoupil ke čtyřletému studiu měšťanské školy v Neveklově a po jejím ukončení se vyučil a pracoval jako obchodní příručí u Václava Řeháka v Třebsíně. V roce 1935 se přihlásil do civilní letecké školy při ministerstvu veřejných prací v Praze-Letňanech, kde po tříměsíčním výcviku obdržel diplom sportovního pilota.² To předurčilo i jeho následující vojenskou dráhu.

Dne 28. března 1936 se podrobil vojenskému odvodu se závěrem: „Schopen, slabší tělesné konstrukce bez dokumentovaných chorobných změn, pevná jizva po operaci slepého střeva a po operaci levostranné kýly tříselné. Odveden.“³ Dne 1. října téhož roku byl přidělen k Vojenskému leteckému učilišti v Prostějově. Po absolvování výcviku a poddůstojnické školy v Chebu byl rok poté, 15. listopadu 1937, přemístěn k 74. letce le-

² SOA Praha, MLS Praha, Ls 1422/45, protokol o výslechu A. Přeučila z 12. června 1945.

³ Tamtéž, kmenový list A. Přeučila č. 340/1936.

teckého pluku 6, kde 1. prosince povýšil na svobodníka a byl jmenován pilotem-letcem. V řadách československého letectva prožil dramatické události podzimu 1938 a v důsledku zářijové všeobecné mobilizace se také pozdržel jeho odchod do zálohy. V činné službě proto zůstal až do okupace českých zemí v polovině března 1939, když byl už koncem ledna přemístěn k leteckému pluku 1, k letce do Milovic.

To se však již naplňovaly poslední dny druhé republiky. Dne 15. března 1939 přišla okupace českých zemí nacistickým Německem a o den později vznikl Protektorát Čechy a Morava. Tím se dovršilo úsilí nacistického Německa o rozbití česko-slovenského státu. Jednání československých představitelů, prezidenta Emila Háchy a ministra zahraničních věcí Františka Chvalkovského v Berlíně oné osudné noci ze 14. na 15. březen 1939 skončilo podpisem dohody, jíž se odevzdával „osud lidu českého a českých zemí s důvěrou do rukou vůdce Německé říše“.⁴

Podle článku 7 Hitlerova výnosu o vzniku Protektorátu Čechy a Morava ze 16. března „říše poskytuje protektorátu vojenskou ochranu“. To znamenalo likvidaci československé armády a odchod jejích příslušníků do civilu. Znamenalo to také Přeučilův odchod z řad armády, kdy nastoupil 1. dubna nejprve jako prodavač a poté jako jednatel a účetní konfekční firmy Rolný ve Vodičkově ulici v Praze.

Co se dělo poté, to známe bohužel jen z vlastní Přeučilovy poválečné výpovědi při vyšetřování jeho spolupráce s německými okupanty, a proto je třeba při hodnocení jeho slov velká opatrnost. Někteří autoři dokonce naznačují, že přímo nabídl své služby německé Luftwaffe, avšak jako Čech byl prý odmítnut.⁵ Nemáme o tom žádné svědectví ze strany gestapáků, kteří později měli jeho případ v referátu, pouze zprostředkované informace od jiných zaměstnanců gestapa, kteří s ním přišli do styku jen okrajově.

⁴ Archiv Kanceláře prezidenta republiky (AKPR) Praha, dohoda A. Hitlera a J. von Ribbentropa s E. Háchou a F. Chvalkovským z 15. března 1939. Druhý originál dohody je uložen v trezoru Politisches Archiv des Auswärtiges Amt v Berlíně.

⁵ Jiří RAJLICH, *Na nebi hrdého Albionu. Válečný deník československých letců ve službách britského letectva 1940–1945*, 2. část (1941), Cheb 2000, s. 421.

Přeučil se měl poté, co si našel nové zaměstnání v centru Prahy, začít scházet se svými kamarády z dob vojenské služby v zábavním podniku U Šenfloků na Václavském náměstí. Jednoho letního dne, 19. července 1939, se potkal v této restauraci s prostitutkou, kterou znal ještě z doby svého vojančení. Ta se jej měla dotázat, jak to, že ještě není v Polsku jako jeho kamarádi. Přeučil jí opáčil, že on už jedná s brazilským konzulátem v Praze o udělení víza, aby se dostal do ciziny. Po rozhovoru s ní pak odešel na konzulát, aby si vyzvedl vízum, když potřebné doklady k němu předal tomuto úřadu již dříve: „Chcel som sa dostať do cudziny, aby som v nejakej cudzej armáde mohol slúžiť ako letec proti Nemcom...“, zaznamenal po válce slovenský vyšetřující jeho vysvětlení motivace odchodu do zahraničí při výslechu.⁶ Otázkou ale zůstává, jak to chtěl realizovat právě z Brazílie...

Při odchodu z diplomatického úřadu jej však čekalo nepříjemné překvapení: cestu mu zastoupili tři muži, kteří se legitimovali jako příslušníci

Mladý Augustin Přeučil (druhý zleva) před hospodou na Závisti v Posázaví, předválečná léta (sbírka V. Šmeráka)

⁶ SOA Praha, MLS Praha, Ls 1422/45, slovenský záznam výpovědi A. Přeučila z 12. června 1945.

německé tajné státní policie – gestapa a zatkli ho. Vzápětí byl převezen do ústředí pražského gestapa, do budovy Petschkova paláce v Bredovské ulici, kde byl ihned podroben výslechu. V jednom z gestapáků údajně poznal muže, který seděl v restauraci U Šenfloků u vedlejšího stolu a jenž měl odposlechnout rozhovor s onou prostitutkou.

Co následovalo, známe opět pouze z jeho – dosti často upravovaných a měněných – svědectví před poválečným soudem. Gestapo po něm údajně chtělo identifikovat jednoho člověka („Karla“), který měl zprostředkovávat odchody československých letců za hranice. Když snaha o navázání kontaktu neměla úspěch, gestapo mu nabídlo „službu agenta, který by im podal správy pre aké oni mali záujem. Najviac za zaujímali o československých letcov, ktorí sa nachádzali v Brunovicích [rozumí se Małe Bronowice – pozn. aut.] v Polsku“. V jeho případě se svými sadistickými praktikami angažoval smutně proslulý kriminální komisař Oskar Fleischer z kontrašpionážního referátu III. pražského gestapa a také kriminální asistent Karl Herschmann.

Přeučil souhlasil, i když v jeho poválečných výpovědích najdeme nejruznější mutace této události, včetně toho, že byl k přiznání donucen bitím, že se o svém poslání dozvěděl až na cestě autem z Prahy, nebo že podlehl výhrůžkám, že pokud nebude spolupracovat, bude on i jeho rodiče posláni do koncentračního tábora. Nutno dodat, že pro celý příběh je typický diametrální rozdíl mezi tím, co po válce vypovídal Přeučil a co vypovídali někteří dopadení příslušníci gestapa. Na obou stranách byla totiž jediná snaha – zachránit si krk před oprátkou, která se nad zúčastněnými v důsledku dikce retribučních zákonů houपालa.

Nelze nezmínit ještě jednu hypotézu, se kterou přišel historik Jaroslav Čvančara. Jednalo se o příběh mladé dívky z Třebsína, Marušky Jarůškové, do níž se Přeučil před válkou zamiloval, byla to však láska neopětovaná. Jednoho dne mladou ženu našli mrtvou ve Vltavě, pod dnešní Smetanovou vyhlídkou. Vyšetřování případu četníky však skončilo neúspěšně. Čvančarovo pátrání u pamětníků objevilo svědectví, že ji snad měl zabít Přeučil za pomoci jistého Macha – jak to měl Mach přiznat později na smrtelné posteli. Z toho Čvančara vytvořil hypotézu, že gestapo se mohlo o vinících vraždy dozvědět a pod tímto tlakem donutit Přeučila

ke spolupráci... To je ovšem hypotéza, založená pouze na nepříliš spolehlivé lidské paměti a neověřená z jiných zdrojů.⁷

S gestapem byla dohodnuta forma zasílání zpráv na krycí adresu do Prahy na jméno Bedřich Smetana, zubní lékař, Husova ulice. Nacisté hledali cesty, jak zjistit informace o rozvíjejícím se československém odboji v Polsku a zejména o kanálech, kterými odcházeli do exilu českoslovenští vojáci. Přeučil byl ten, který je měl získat...

⁷ Miroslav ŠIŠKA, *Agent Gestapa mezi československými letci v RAF. Příběh o zradě Augustina Přeučila*, Fakta a svědectví III, 2011, č. 9. s. 21; Václav ŠMERÁK (ed.), *Mezi Vltavou a Sázavou 1061–2011*, Krňany 2012, s. 128–129.

II.

V osidlech zrady: přes Polsko do Francie

V noci z 22. na 23. července 1939 pražské gestapo odvezlo Přeučila na hranice s Polskem do okolí Fryštátu. Tam upozornilo německou finanční stráž, aby ho propustila přes hranice. Po válce k tomu slovenský zapisovatel zaznamenal následující Přeučilova slova: „Pri odchodu mi povedali, že aby som sa vrátil buď späť, alebo aby som tam vyčkával. Keď som prišiel do Fryštátu, bol som zadržaný poľskou políciou, odkiaľ som bol dodaný... do Brunoviec [!] do internačného tábora.“⁸

Téhož dne tak dorazil Přeučil na místo určení: k československé jednotce v Malých Bronowicích. Písař jednotky zapsal do jmenného seznamu pod pořadovým číslem 463 jeho nacionále: Svob. let. (bývalé kmenové těleso letecký pluk 1) Augustin Přeučil, nar. 3. 7. 1914 v Třeb-síně, okr. Benešov, domovská příslušnost Třeb-sín, náboženství čsl. (tedy Československá církev husitská), stav svobodný, národnost česká, povolání obchodník, školní vzdělání čtyři třídy měšťanky, poslední bydliště Třeb-sín, otec Augustin Přeučil, matka Amalie [!], roz. Řeháková, přidělen k letecké peruti.⁹ Nebyl jediným, kdo se toho dne přihlásil do československé vojenské skupiny, nazývané také polský (či československý) legion: celkem bylo spolu s ním v jednotce prezentováno 21 mužů.¹⁰

⁸ SOA Praha, MLS Praha, Ls 1422/45, Augustin Přeučil.

⁹ Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (VÚA-VHA) Praha, f. Polský legion (PL), sign. 3/2, jmenný seznam příslušníků čs. legionu v Polsku.

¹⁰ Tamtéž, sign. 1/1, Deník polského legionu, záznam z 22. července 1939, s. 35–36.

Jednotka vznikla 30. dubna 1939, kdy na československém konzulátu v Krakově tamní konzul Vladimír Znojenský, jenž odmítl předat svůj úřad do rukou německých diplomatů, přednesl shromážděným československým uprchlíkům prohlášení: „Veden vážnou starostí o osud naší emigrace, zejména vojenské, rozhodl jsem zřídit zvláštní ubytování pro důstojníky a poddůstojníky a vojíny v pres[enční] službě. Podle předpisů československé armády její příslušníci za všech okolností, tedy i v cizině jsou povinni zachovati vojenskou kázeň. Proto v nových místnostech bude zaveden přísný vojenský řád... Společné ubytování s vojáky může být provedeno i těm Čechoslovákům záložníkům neb nevojákům, kteří se budou chtít dobrovolně podřídit vojenskému pořádku a kázni. Povolení k ubytování dává konzulát. Rovněž registraci nově přicházejících příslušníků vojska a těch nevojáků, kteří se vojenské kázni podrobit chtějí, bude napříště provádět konzulát. Očekávám od vás, že svou nekompromisní láskou k vlasti, ukázněností, svorností a svým bezúhonným vystupováním budete nejlepšími propagátory československé věci zde v Polsku i jinde v cizině. Vojáci jsou výkvět národa a musí jím zůstat za všech okolností.“¹¹

Toto prohlášení je možno nazvat historickým, neboť jím byl položen základ první československé vojenské jednotky v zahraničí po nacistické okupaci českých zemí, tzv. polského legionu. Záhy se však objevily závažné problémy, spočívající jak v narůstajícím počtu uprchlíků – vojáků z protektorátu, tak i v chybějících finančních prostředcích na jejich další zabezpečení na polské půdě.

Vzhledem k tomu, že zprvu nebyla šance na oficiální budování československé vojenské jednotky na polské půdě, ukázalo se jako možné řešení vyjednávání československého vyslance v Paříži Štefana Osuského s francouzskou vládou. Jelikož ani Polsko, ani Velká Británie s Francií nemohly na svém území budovat vojenské jednotky složené z cizích státních příslušníků, bylo dohodnuto, že jediným v dané chvíli schůdným řešením je vstup československých vojáků do francouzské cizinecké legie, a to za předem dohodnutých podmínek.¹²

¹¹ Tamtéž, s. 6-7.

¹² Vladimír HENZL, *Krakov. První československá vojenská skupina za hranicemi*,

Již 20. května 1939 přijel do Krakova nejvyšší politický představitel československé akce v Polsku legační rada Jiří Zedtwitz, který vojenské skupině přednesl podmínky vstupu do francouzské cizinecké legie: „Čechoslováci, kteří budou přijati... zůstanou pohromadě, aby v případě války mohli tvořit vlastní československou jednotku v boji za československou nezávislost. Budou dáni k dispozici ústřední československé vládě. Důstojníci všech hodností budou přijati v hodnosti souslieutenanta, to je v hodnosti asi československého poručíka s vojenskou akademií... Důstojníci budou prozatím zařazeni do koloniálních vojsk, poddůstojníci a mužstvo pak výhradně do cizinecké legie a budou převzati jako vojíni...“

V podmínkách se dále pravilo, že v zájmu „naší národní věci“ je, aby „co nejvíce Čechoslováků vstoupilo do francouzské cizinecké legie, poněvadž budou tvořiti kádr poddůstojníků a instruktorů pro naše národní vojsko, které bude zřízeno ihned v počátcích válečného konfliktu. Jakmile dojde k válce, budou dáni československému národnímu vojsku k dispozici všichni českoslovenští příslušníci a budou zařazeni do našich jednotek.“¹³ Dále byly ještě specifikovány předpoklady pro vstup do jednotek leteckých.

Valná většina příslušníků vojenské skupiny souhlasila dobrovolně s těmito podmínkami, a tak byl 22. května připraven první transport do Francie, s nímž odjela její převážná část přes Gdyni polskou lodí *Batory* do Francie. „Nálada odjíždějících byla velmi dobrá,“ napsal ve své zprávě Znojemský.¹⁴ Po příjezdu do Francie vznikly ovšem jisté komplikace: „... ti lidé nebyli dostatečně informováni o tom, do čeho jdou... je třeba, aby všichni o tom byli již před odjezdem informováni.“¹⁵ Reakce z Polska byla rezolutní: „Pokud jde o prvý krakovský transport: Všichni lidé byli naprosto přesně informováni o tom, co je čeká. Byl jsem sám

Historie a vojenství, 1964, č. 6, s. 1003.

¹³ VÚA-VHA Praha, PL, sign. 1/1, Deník PL, s. 19.

¹⁴ Tamtéž, f. 37 (Velitelství vojenské zpravodajské služby), sign. 106-12/3, zpráva V. Znojemského čs. vyslanectví v Londýně z 24. května 1939.

¹⁵ Archiv Ústavu T. G. Masaryka (AÚTGM) Praha, f. 38 (V. Klecanda), a. j. 455, J. Smutný J. Hejretovi 2. června 1939.

v Krakově. Přípis Kumpošta,¹⁶ který byl přečten, byl absolutně jasný... Všichni lidé to vzali na vědomí a podepsali. Soudím, že je třeba použít nátlaku proti lidem, kteří patrně podepsali podmínky jenom proto, aby se dostali do Francie.¹⁷

Aby se předešlo podobným komplikacím, musel při následujících transportech podepsat každý odjíždějící již v Krakově závazek tohoto znění: „Zavazuji se, že po příjezdu do Francie vstoupím do cizinecké legie, jestliže z jakýchkoliv důvodů nebude možno mne zařadit do jiné části vojska. Současně беру na vědomí, že jestliže tento závazek nedodržím, budu odeslán přes německou hranici domů.“¹⁸ Stav vojenské skupiny však nově příchozími rychle narůstal a transporty do Francie tak musely pokračovat i nadále.

Dobrovolníci, kteří uprchli z protektorátu do Polska, před čs. konzulátem v Krakově (VÚA-VHA)

¹⁶ Československý vojenský atašé v Polsku.

¹⁷ Library of Congress (LC) Washington, Jan Papánek Papers, folder 40, J. Hejret J. Smutnému 7. června 1939.

¹⁸ Josef BENEŠ, *Život v odboji*, Olomouc 1999, s. 55, závazek por. Karla Mrázka, podepsaný 12. června 1939 v Krakově.

Byl Přeučil jediným agentem gestapa, který byl vyslán do zahraničního odboje, aby získával zprávy pro německé úřady? Nepochybně ne, ale problém je s důkazním materiálem. Následující roky druhé světové války smazaly řadu stop, které by mohly osvětlit i toto tajemství. Je však očividné, že velení československé jednotky v Polsku s podobným nebezpečím počítalo a nově příchozí si prověřovalo. Vedle Přeučila, jenž této pozornosti unikl, byli i další, kteří tolik štěstí neměli: 24. června 1939 byl polské policii předán kpt. pěch. v zál. František Procházka. Záznam v Deníku polského legionu jeho případ popisuje takto: „Dnešním dnem byl vyloučen z vojenské skupiny kpt. pěch. v zál. František Procházka pro nečestné jednání a poškození dobrého jména skupiny. Jeho skutky jsou v úředním hlášení uvedeny takto: ve dnech 17. a 18. června prohýřil 100 zlotých, které mu byly svěřeny jako hospodáři vojenské skupiny k výplatě žoldu. Byl na německém konzulátu, kde přijal 50 zlotých za zprávy. Sám se přiznal, že jeho žena je činná u gestapa. Byl předán polské policii.“¹⁹

Nejtěžším odhaleným případem se stal rtm. v zál. Antonín Vašíř, jenž byl ve vojenské skupině zaregistrován 12. července 1939.²⁰ Poláci pak informovali vedení skupiny o jeho údajné popravě, nicméně Vašířova osoba se objevuje znovu po druhé světové válce před Mimořádným lidovým soudem v Brně. Byl před něj postaven proto, že v roce 1939 po svém návratu z Polska domů udal brněnskému gestapu Františka Albrechta a Emila Řehůřka pro organizování odchodu Čechů do nově se tvořící československé vojenské jednotky v Polsku a zavinil stíhání dalších 50 lidí. Trest byl nemilosrdný: odsouzen k 18 letům těžkého žaláře, propadnutí majetku a trvalé ztrátě občanské cti.²¹

¹⁹ VÚA-VHA Praha, PL, sign. 1/1, Deník polského legionu, záznam z 24. června 1939, s. 28; srov. záznamy pplk. L. Svobody v jeho válečném deníku z 23. a 24. června 1939. Ludvík SVOBODA, *Deník z doby válečné*, Praha 2009, s. 27.

²⁰ Viz Intermezzo I. – Antonín Vašíř.

²¹ Moravský zemský archiv Brno (MZA), f. Mimořádný lidový soud (MLS) Brno, Lsp 61/45, Antonín Vašíř.

Pro podezření ze špionáže byl 28. srpna 1939 Polákům předán i voj. Vítězslav Kárník, který několikrát od legionu uprchl a opět se vrátil.²² Je možné, že gestapo získalo některé údaje i od dalších navrátilců z československé jednotky v Polsku. Zatím však žádný takový případ – s výjimkou Vašíře – nebyl zdokumentován. Řada příslušníků polského legionu však byla z jednotky vyloučena z nejrůznějších důvodů, podle neúplných údajů evidenčních listů se jednalo o 44 příslušníků. Důvody byly pestré: nesouhlas s podmínkami vstupu do francouzské armády, nekázeň, „štvavé debaty“, nekamarádkské chování, svévolné vzdálení apod.²³ Nelze ale doložit, zda některé případy „svévolného vzdálení“ nebyly z důvodu návratu zpět do protektorátu se získanými informacemi.

Později, v britském exilu, při projednávání nominace konzula Vladimíra Znojemského do vládní delegace pro osvobozené území byla na zasedání československé exilové vlády zmíněna ještě osoba jakéhosi Pospíšila, údajně vyslaného gestapem, který měl být také předán polské policii, s podmínkou, že nebude vydán Němcům.²⁴ Bohužel bližší údaje k tomuto tvrzení chybějí. Jmenné seznamy polského legionu uvádějí tři osoby tohoto jména (des. František Pospíšil /pozdější člen paraskupiny BIVOUAC/, svob. Hynek Pospíšil, voj. Jaroslav Pospíšil). Ani jeden z nich ale není ve spisech označen jako osoba, která by se (na rozdíl od výše uvedených) dopustila spolupráce s nepřitelem.²⁵

Že však nebyly obavy z úniku informací plané, svědčí hlášení německého konzulátu v Krakově z 23. června 1939 německému ministerstvu zahraničních věcí. Jsou v něm popisovány – a poměrně velmi přesně – poměry na tamním československém konzulátu, včetně např. jmen osob působících na konzulátu, přesného počtu osob přepravených 17. června

²² U jeho záznamu je připsáno: „Zběhl.“ Takových poznámek najdeme ve jmenných seznamech polského legionu více.

²³ VÚA-VHA Praha, PL, sign. 3/1, 3/3, evidenční listy československé jednotky v Małých Bronowicích.

²⁴ Zápis ze 148. schůze československé exilové vlády 11. srpna 1944. AÚTGM, Praha, EB II, V 176e, kart. 184.

²⁵ VÚA-VHA Praha, PL, sign. 3/1, 3/3, evidenční listy československé jednotky v Małých Bronowicích.

transportem do Francie apod. Údaje je měli Němci získat od nejmenovaného důvěrníka, který musel být přímo u zdroje informací (tedy od zdroje uvnitř polského legionu). Není vyloučeno, že se jednalo o zmíněného kpt. Procházku.²⁶

Přeučil ani Vašíř to pochopitelně být nemohli vzhledem k jejich pozdějšímu příchodu k jednotce. Přeučilovy informace navíc nesměřovaly do rukou německé diplomacie, ale přímo pražskému gestapu na krycí adresy. Ačkoliv se snažil po válce vyvrátit, že z Polska žádné zprávy neposílal, výpovědi zatčených příslušníků pražského gestapa jeho výpovědi vyvracejí.

Podle svědectví kriminálního zaměstnance a tlumočnicka gestapa Jiřího Pittera původní Přeučilovo zadání znělo takto: vrátit se po čtrnácti dnech z Polska zpět se zprávami, to však neučinil.²⁷ Stejně a ještě obšírněji vypovídal v Přeučilově případě i další z tlumočnicků gestapa Josef Chalupský. Vzhledem k tomu, že se Fleischer i Herschelman, kteří Přeučila do exilu vysílali, po válce nedočkali spravedlivého trestu a tedy ani výpovědi před vyšetřujícími orgány, musíme vzít za vděk zprostředkovaným svědectvím právě Chalupského, který pro oba jmenované jako tlumočnick pracoval a byl s nimi v pravidelném kontaktu. Jako krycí adresa sloužil Přeučilovi zmíněný kontakt na B. Smetanu. Podle Chalupského se Smetana o své roli (coby krycí adresy) dozvěděl teprve po Přeučilově odchodu do Polska, kdy mu oba pražští gestapáci nařídili, aby – až dorazí z ciziny nějaký lístek – jim ho okamžitě předal.²⁸

Němci pochopitelně nespolehali v otázce zpráv o československém exilu jen na vlastní konfidenty. Není jisté, do jaké míry se dostalo gestapu a vojenské obranné službě (abwehru) konkrétních informací o vznikajícím zahraničním odboji ze slovenské strany. Úřady tehdejší samostatné Slovenské republiky o něm zachytily řadu zpráv a v několika případech

²⁶ Národní archiv (NA) Praha, f. 136 (Auswärtiges Amt), sign. 72-4, zpráva německého konzulátu v Krakově pro vyslanectví ve Varšavě z 23. června 1939.

²⁷ Archiv bezpečnostních složek (ABS) Praha, f. 52 (výpovědi zaměstnanců gestapa), sign. 52-1-342, výpověď Jiřího (Georga) Pittera z 21. prosince 1945.

²⁸ SOA Praha, MLS, Ls 1422/45, výpověď J. Chalupského ze 4. července 1945.

dokonce měly k dispozici výpovědi navrátilců od československé jednotky. Je ovšem otázkou, do jaké míry dokázaly rozlišit míru pravdivosti získaných informací. Výpovědi poskytují široké spektrum: na jedné straně úplné dezinformace, kde jako příklad je možno uvést výpověď svob. Břetislava Vrzalíka, který při výslechu uvedl: „Légia má posádky v Katovicích, Bilsku, hlavní velitelství stan je v Krakove. V čele stojí gen. Hrabčík, gen. Homola a ešte asi 6 generálov, ktorých mená nepoznám. Z nižších dôstojníkov je tam por. Morávek, škpt. z Přerova, spolu je tam asi 60 dôstojníkov. Celá légia má dnes 10 000 mužov a je vyzbrojená československými zbraňami. Je to motorizovaná pechota a letectvo.“²⁹ Slovenské úřady však naproti tomu získaly i natolik přesné údaje o krakovské vojenské jednotce a o převáděcí síti, že i dnes je lze použít jako jeden ze základních zdrojů pro poznání života vojenské jednotky v Małych Bronowicích.³⁰

Není proto divu, že v některých případech si československý zahraniční odboj zpravodajsky prověřoval údaje o nově příchozích přímo v místě jejich pobytu před odchodem za hranice. Např. při prověřování příslušníků jednoho z transportů z Polska do Francie byly zjištěny nesrovnalosti u Slováka Matyasowského. Proto z příkazu plk. Františka Moravce jeden z důvěrníků na Slovensku zmíněného prověřoval a zjistil, že byl před svým odchodem do Polska v písemném spojení se slovenskými vládními politiky Vojtechem Tukou a Ferdinandem Ďurčanským. Pro podezření z vyzvědačství byly pak na Matyasowského upozorněny francouzské bezpečnostní úřady.³¹

Již z Polska začal Přeučil plnit své poslání a poslal na smlouvenou krycí adresu B. Smetany do Prahy první zprávu. Ačkoliv po válce tvrdil, že to

²⁹ VÚA-VHA Praha, f. VV-2, inv. č. 3/14/3.

³⁰ V tomto směru je jednou z nejuplněnějších výpovědí Oskara Konečného, který odešel do Polska 2. června 1939. Tamtéž, f. SDASR (Sbírka dokumentů Armády Slovenské republiky), inv. č. 38/1/6, výpověď O. Konečného.

³¹ Tamtéž, f. 37, sign. 144-2, zpráva plk. F. Moravce o Matyasowském. Podle údajů z evidence polského legionu šlo zřejmě o kpt. pěch. Aladara Matyášovského, který údajně již v Polsku uvedl nesprávné údaje o své vojenské hodnosti (tamtéž, PL, sign. 3/1).

byl jen pouhý pozdrav a že v dopise žádné informace neposílal, jiná, také poválečná svědectví ze zdrojů pražského gestapa (J. Chalupského) potvrzují, že v šifrované formě poslal na obyčejné pohlednici konkrétní údaje o počtu letců v bronowickém táboře. Pohlednice s pozdravy poslal také rodičům, nejprve z Krakova, poté z Gdyně na cestě na Západ a konečně třetí už z Francie.

*Příslušníci čs. vojenské jednotky v Malých Bronowicích u Krakova,
28. července 1939 (VÚA-VHA)*

Šestnáctý srpen 1939 byl posledním Přeučilovým dnem v Malých Bronowicích. Toho dne ráno byla pro účastníky pátého transportu sloužena mše svatá v tamním farním chrámu a tři hodiny nato proběhla na nádvoří bronowického tábora slavnostní přísaha za přítomnosti konzula Znojemskeho. Ten ve svém proslovu připomněl, že zatímco jedni odjíždějí do Francie, druzí zůstávají v Polsku, aby všichni bojovali proti společnému nepříteli. Jak musela asi Přeučilovi znít závěrečná slova

československého diplomata, který prohlásil: „Ať jsou podmínky jedněch horší nebo lepší podmínek těch druhých, nikdo nechť druhému nezávidí a bojuje ze všech sil tak, aby se mohlo zase říci, že Čechoslovák je nejlepším vojákem!“³²

Následovala slavnostní přísaha, přečtená faktickým velitelem legionu pplk. Ludvíkem Svobodou a stvrzená hromovým: „Tak přísaháme!“ od nastoupených odjíždějících vojáků. Svoboda pak v krátkém proslovu na rozloučenou požádal odjíždějící, aby v nastávajících událostech volili raději smrt než nesplnění svého úkolu. Všichni členové transportu pak museli podepsat závazek vstupu do cizinecké legie. Večer pak celý transport odpochoval pod polským, československým a francouzským praporem do Krakova, kde za zpěvu českých a slovenských písní prošel hlavními ulicemi (také kolem místního německého konzulátu), vzdal čest u hrobu polského neznámého vojína a dorazil na nádraží. Bylo vidět, že situace mezi Německem a Polskem se vyostřila, protože takový manifestační průvod by v květnových či červnových dnech polské orgány nepovolily.

Zde byla opakována výzva z Varšavy, aby z transportu vystoupili specialisté, kteří by zůstali v Polsku a vstoupili do polské armády. Šlo o nabídku polské armády, která projevila zájem o přijetí československých vojenských specialistů – letců, dělostřelců, z protiletectvé obrany, ženisty a telegrafisty – do smluvního služebního poměru. Již předchozí transport do Francie z konce července 1939 zastihla na cestě z Krakova obdobná nabídka, kterou akceptovalo v Gdyni celkem 13 československých pilotů.³³

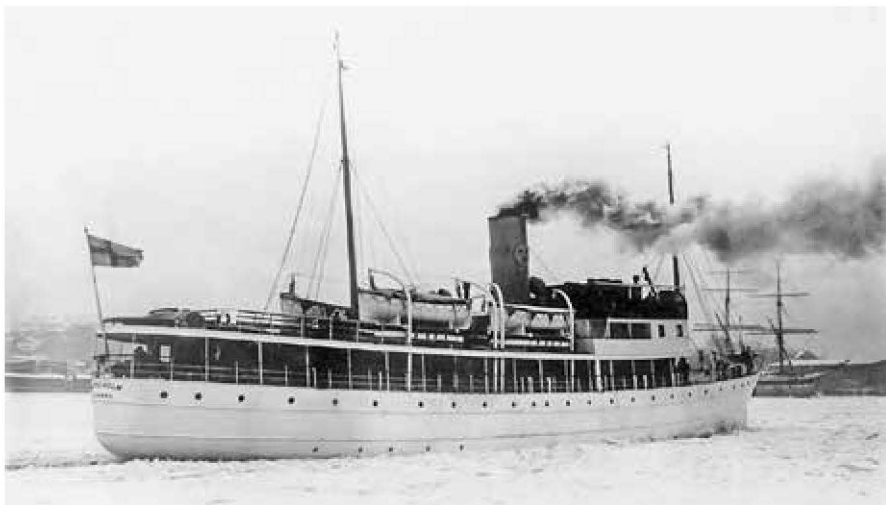
Výzva u pátého transportu ale neměla ohlas, nakonec však byl z transportu vyňat čet. v zál. Jaroslav Selucký, aby se tak vyhovělo alespoň zčásti přání polských orgánů.³⁴ Poté Přeučil a spolu s ním dalších 189 československých vojáků a důstojníků odjelo rychlíkem směr Varšava a Gdyně.

³² Tamtéž, PL, sign. 1/1, Deník polského legionu, záznam z 16. srpna 1939, s. 45–46.

³³ VÚA-VHA Praha, fond Československé letectvo Velká Británie I. (ČSLVB I.), sign. 177/CII/1/103, Pobyt čs. letců v Polsku.

³⁴ Příběh Jaroslava Seluckého byl tragický. Po porážce Polska skončil v sovětské internaci, poté se spolu s dalšími vrátil do protektorátu, kde působil zpravodajsky pro SSSR. Po odhalení jeho odbojové sítě byl zatčen gestapem a popraven.

Zde je čekala švédská loď *Castelholm*, která přepravila československý transport do francouzského přístavu Calais, kam Přeučil dorazil 21. srpna 1939. Odtud odjel vlakem do Paříže (ubytován byl v blízkém Nanterre), kde proběhly formální náležitosti přijetí do cizinecké legie. Měla jej čekat anabáze předchozích transportů z Polska: převoz do Afriky na základnu legie v Sidi-bel-Abbés, kde měl projít základním výcvikem. Běh událostí však změnil jeho další osud.

Švédská loď Castelholm, na níž v srpnu 1939 odjel A. Přeučil s pátým transportem dobrovolníků do Francie (AA)

Dne 1. září 1939 zaútočilo nacistické Německo na Polsko, o dva dny později se do konfliktu zapojily i Francie a Velká Británie. Naplnilo se tak ustanovení dohody vyslance Osuského s francouzskými úřady, že v případě vypuknutí války budou Čechoslováci vyvázáni ze svého závazku vůči francouzské cizinecké legii a budou moci vstupovat do vlastních jednotek ve Francii. Cesta k naplnění této dohody však byla dlouhá a skončila až o měsíc později, 2. října 1939, podpisem československo-francouzské dohody o obnovení československé armády ve Francii. Na rozdíl od pěších jednotek, které získaly samostatnou základnu zejména v jihofrancouzském

městečku Agde, československé letecké jednotky v průběhu francouzské anabáze samostatně nevznikly a skupinky československých pilotů byly přiděleny na jednotlivé francouzské letecké základny k tamním perutím.

Zformovalo se také politické vedení československého zahraničního odboje, jehož vrcholným orgánem se stal Československý národní výbor (ČSNV), založený 17. října 1939 v Paříži jako ústřední orgán československé politické reprezentace v exilu s cílem organizovat boj za obnovu Československé republiky. Původní záměr, aby ČSNV byl mezinárodně uznán ze strany Francie a Velké Británie s právy československé prozatímní vlády, navzdory dlouhým jednáním nevyšel. Francie jej uznala 17. listopadu 1939 pouze jako reprezentaci československé zahraniční akce s pravomocí realizovat československo-francouzskou dohodu o vybudování československé armády ve Francii. Dne 20. prosince 1939 pak uznala ČSNV v obdobném rozsahu jako Francie i Velká Británie, v průběhu jara 1940 pak i britská dominia.³⁵

Hlavním úkolem ČSNV v rámci vedení československé zahraniční akce bylo vybudování československé armády ve Francii na základě vyhlášení všeobecné mobilizace, k němuž došlo 17. listopadu 1939. ČSNV v tomto období organizoval prostřednictvím svých jednotlivých správ akce zahraničního odboje v dalších zemích protihitlerovské koalice.

Přeučil zůstal u letectva a jako stíhací pilot byl 6. října 1939 zařazen na velkou leteckou bázi BA 117 v Chartres, kde se u tamního Centre d'Instruction de Chasse (CIC) sešla nejpočetnější skupina zhruba stovky československých pilotů, jejichž úkolem bylo přeškolení na francouzské letouny. Dne 10. prosince 1939 byl Přeučil povýšen do francouzské hodnosti caporal (odpovídající československé hodnosti desátník). Již v této době se dostal do konfliktu se svými nadřízenými kvůli nedodržování disciplíny, což vyvrcholilo počátkem roku 1940 stížnostmi proti němu a také žádostí o jeho přeřazení k pěchotě.³⁶ Jeho nadřízený, škt. František

³⁵ Jan KUKLÍK, *Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939–1940*, Praha 1996, s. 37–45.

³⁶ VÚA-VHA Praha, f. Československé vojenské jednotky Francie (ČSVJF), kart. 45, žádost čj. 31439/40.

Burda, k tomu před poválečným mimořádným lidovým soudem vypověděl: „... již ve Francii, kde byl mým podřízeným, jsem se zasazoval o jeho vyloučení z letectva v důsledku jeho chování, jak osobního, tak kázeňského, podvracel disciplínu u mužstva nekonáním svých povinností... působil dojemem člověka lehkomyšlného, zejména se oddával hraní karet.“³⁷

*Skupina čs. stíhačů přeškolovaná u CIC No 6 v Chartres. Čtvrtý zleva A. Přeučil.
(sbírka J. Rajlichy)*

Tyto informace potvrzovali i další svědci, mjr. let. Stanislav Rejthar, jenž po válce vypověděl, že bylo navrhováno, aby Přeučil byl pro hrubou nekázeň vyrazen z řad letectva, protože poškozoval dobré jméno československých letců v zahraničí. Podobně i Přeučilův bezprostřední nadřízený v Chartres, npor. let. Rudolf Zima, si stěžoval na jeho neukázněnost a ledabylý přístup k povinnostem, k čemuž přistupovalo i to, že byl velmi

³⁷ SOA Praha, MLS Praha, Ls 1422/45, protokol o výslechu svědka F. Burdy 10. července 1946.

slabým pilotem. Později, po příjezdu do Anglie, tyto skutečnosti nahlásil i svým nadřízeným. To mohl být následně i důvod toho, proč Přeučil na britských ostrovech nebyl zařazen k operačním jednotkám. Výsledkem jeho kázeňských problémů ve Francii bylo přeřazení od letectva k Náhradnímu tělesu v Agde, k němuž došlo 4. června 1940.³⁸ Přes tyto výhrady k jeho služební činnosti byl již k 1. květnu 1940 povýšen na četaře.³⁹

Příprava čs. pilotů k letu na základně v Chartres (VÚA-VHA)

Ani ve Francii nezůstal Přeučil ve vztahu ke gestapu nečinným. Prostřednictvím jiného německého agenta (s krycím jménem H 17) poslal z Paříže zprávu o situaci v Chartres: „Podle G. [Gustav, krycí jméno Přeučila – pozn. aut.] je ve výcvikovém středisku československých stíhačů v Chartres na 100 československých pilotů. Výcvik na Morane-Saulnier

³⁸ Jiří RAJLICH, *Na nebi sladké Francie. Válečný deník československých letců ve službách francouzského letectva 1939–1945*, Cheb 2008, s. 132.

³⁹ VÚA-VHA, Praha, f. 24, sign. 24-18/55, čj. 16096/zprav./41; též f. ČSVJF, kart. 45.

MS 230 a 400. Piloti vícemístných (bombardovacích) letadel soustředěni v Toulouse. Pozorovatelé a radiotelegrafisté v Tours.“ Nebyla to první zpráva, v předcházející Přeučil oznamoval přesun československých vojáků z Polska do Francie: „Šest lodních transportů, první 22. května a poslední 21. srpna 1939 přepravilo do Francie přes 1200 vojáků; z toho takřka 500 letců – většinou specialisté, piloti a mechanici.“⁴⁰

Šlo o údaje až překvapivě přesné. V literatuře se většinou uvádí číslo 1212 československých vojáků, přepravených do Francie, Deník polského legionu pak uvádí 1159 přepravených v pěti transportech.⁴¹ Za zřejmě nejpřesnější zdroj je možno považovat přehled transportů z pera člověka, který je měl na starosti, tedy československého vojenského atašé ve Francii plk. gšt. Václava Kaliny, hovořící o šesti transportech s 1192 československými příslušníky.⁴²

Až se nabízí otázka, jak se tyto přesné údaje mohl Přeučil dozvědět, když sloužil pouze na jedné ze základen a celková čísla – která znala Vojenská správa Československého národního výboru v Paříži – nemohl mít k dispozici. Poprvé bylo číslo 1212 přepravených z Polska publikováno až v Londýně v roce 1942 v publikaci Václava Vuka, tedy v době, kdy Přeučil byl už zpátky v okupované vlasti.⁴³ Opět – jako v mnoha jiných věcech – zůstáváme u dohadů: dozvěděl se je od někoho pouhými dotazy? Měl snad nějakého dalšího svého spolupracovníka?

Vedle zprostředkovaného spojení však využil i možnosti přímého kontaktu s Prahou podle smluvených hesel na krycí adresu.⁴⁴ Po válce se snažil v soudním líčení tuto činnost pro pražské gestapo popřít. Vymyslel si příběh, podle kterého údajně oznámil tehdejšímu šéfovi leteckého odboru Vojenské správy ČSNV ve Francii plk. let. Josefu Berounskému (který do Francie

⁴⁰ František KAVAN, *Zrada na křídlech Hurricanu*, Praha 1970, s. 13.

⁴¹ VÚA-VHA Praha, PL, sign. 1/1, Deník polského legionu, příloha 1.

⁴² Jan KUKLÍK, Jan NĚMEČEK, *Zpráva o činnosti úřadu československého vojenského atašé v Paříži po 15. březnu 1939*, *Historie a vojenství* 49, 2000, č. 4, s. 805.

⁴³ Václav VUK, *Proti přesile*, Londýn, Čechoslovák 1942.

⁴⁴ Soukromá dokumentace Zdeny Mašínové, výpověď tlumočnicka gestapa Josefa Chalupského.

dorazil 1. srpna 1939⁴⁵), že jej do exilu vyslalo gestapo. Berounský měl pak celou věc předat francouzské zpravodajské službě. Ta pak na krycí adresy odesílala – ještě přes Polsko – Němcům údajně klamné zprávy.⁴⁶

To však byla jenom marná snaha. Už pouhé porovnání faktů bez ničeho dalšího usvědčuje Přeučila ze lži: on sám sice přijel do Francie již koncem srpna 1939, ale německý útok na Polsko přišel několik dní po jeho příjezdu, tedy stěží mohly být přes tuto zemi nějaké zprávy poslány do protektorátu. Navíc jak by Přeučil obhájil, že tuto skutečnost neoznámil již československým orgánům v Polsku? A sotva lze předpokládat, že by mohl po této výpovědi nadále zůstat ve své pozici aktivního letce. Spíše lze zařadit jeho historku do série lží, kterými se snažil zachránit si po válce před soudem svou kůži a vykrotit se ze svědectví gestapáků, kteří o jeho zprávách z Polska a Francie vypovídali.

O žádné podobné kauze materiály československé vojenské zpravodajské služby plk. Františka Moravce – která by musela být o podobném případě informována – nehovoří. Navíc Přeučil mluvil i o tom, že tato záležitost pokračovala i v Anglii. Tam mu měl Berounský (jenž zastával od 23. července 1940 funkci velitele československého leteckého depa v anglickém Cosfordu, kde Přeučil také krátce sloužil) říci, že o tom může hovořit pouze s ním. Je možné, že Přeučil se po válce dozvěděl o tragickém osudu Berounského, který zahynul v roce 1942 v Barentsově moři na torpédovaném britském křižníku Edinburgh, a nehrozilo tedy nebezpečí, že by Přeučilovo tvrzení vyvrátil.

Po porážce Francie se zbylá menší část československých vojenských jednotek přesunula na britské ostrovy, které se tehdy staly poslední výspou boje proti expanzi nacistického Německa. Českoslovenští vojáci přitom unikali z chaosu poražené Francie nejrůznějšími cestami. Přeučil spolu s dalšími letci našel útočiště v jihofrancouzském přístavu Port Vendres, kde se nalodil spolu s 43 československými důstojníky a 160 příslušníky mužstva pod velením pplk. let. Karla Mareše-Tomana na britskou

⁴⁵ VÚA-VHA Praha, ČSVJF, kart. 45.

⁴⁶ SOA Praha, MLS Praha, Ls 1422/45, Přeučilův dopis veřejnému žalobci JUDr. Jaroslavu Morávkovi, nedatováno.

evakuační loď *Appapa*. Před odjezdem z kontinentu však museli všichni evakuovaní českoslovenští vojáci podepsat následující prohlášení o dobrovolné účasti v dalším boji:

„Podepsaní v připojeném seznamu prohlašují dobrovolně, bez jakéhokoliv nátlaku, při dobrém vědomí a na svou čest, že setrvají v boji

Evakuace čs. jednotek z Francie v červnu 1940 (VÚA-VHA)

za obnovení Republiky československé až do konce. Prohlašují, že se bez výhrad a postranních úmyslů cele podřizují Vojenské správě Národního výboru československého, že splní vždy a za všech okolností rozkazy a úkoly, které jim budou dány nebo uloženy. Slibují dále, že bez výhrad nastoupí na místa jim přikázaná československou vojenskou správou, že těchto míst neopustí a že tento slib věrnosti nikdy neporuší. Podepsaní jsou si vědomi toho, že jen za těchto podmínek jsou pojeti do dalšího odsunu, aby pokračovali v boji za získání národní svobody a státní samostatnosti. Ví, že každé neuposlechnutí bude mít za následek vyloučení

z odsunu, v budoucnu stíhání podle platných právních řádů a zbavení cti československého občana.“⁴⁷

Do Prahy pak odešla gestapu poslední zpráva německého agenta H17: „G. odplul podle předaných pokynů do Anglie.“⁴⁸

Dne 24. června 1940 *Appapa* odrazila na nebezpečnou cestu, ohrožovanou německými letadly i ponorkami. O dva dny později zakotvila v Gibraltar, kde čekala na shromáždění konvoje, pod jehož ochranou by mohla pokračovat dále. Dne 28. června pak spolu s deseti plavidly doprovázenými dvěma britskými torpédoborci vyrazila na další plavbu, která šťastně skončila 7. července v anglickém přístavu Liverpool. Odtud českoslovenští vojáci pokračovali vlakem přes Chester do Beeston Castle, odkud se dva dny nato přesunuli do Innsworth Lane.⁴⁹ Tak se uzavřela kontinentální fáze Přeučilovy anabáze.

⁴⁷ VÚA-VHA Praha, MNO-Londýn, kart. 10, nařízení náčelníka Čs. vojenské správy gen. S. Ingra z 19. června 1940.

⁴⁸ F. KAVAN, *Zrada na křídlech Hurricanu*, c. d., s. 13.

⁴⁹ VÚA-VHA Praha, ČSVJF, sign. 409.